

4. Gjenstander

4.2.1. Kirker: Håndtering av kirkekunst

Dette informasjonsbladet gir en generell og samlet veiledning om temaer som er presentert mer utførlig i andre av Riksantikvarens informasjonsblader.

*Se også infomasjonsblad om:
Restaurering og konservering av gjenstander i kirker 4.1.1.
Rengjøring av inventar og gjenstander 3.3.
Oppbevaring og behandling av kirketekstiler 4.2.2.
Inneklima 3.11.2.
Beskyttelse av interiør mot lys 4.3.1.
Pakking av gjenstander for transport 4.3.2.*

Våre gamle kirker er levende kulturminner. Kirken er kanskje det sted der følelsen av samhörighet med fortiden virker sterkest. Denne følelsen gir lyst og interesse til å bevare denne delen av vår kulturarv. De regler og råd som blir gitt i det følgende har som sin viktigste oppgave å hjelpe kirkens eiere og ansvarlige til å ta best mulig vare på vår historisk – religiøse arv, både for oss selv og for kommende generasjoner.

Utgitt mars 1994.

Litt om lovverket

Middelalderkirker

Kirker som er bygget før 1537 er automatisk fredet etter lov om kulturminner, og Riksantikvaren har overordnet faglig myndighet. Dette betyr at alle endringer (som f.eks. oppussing) på og i kirken alltid må godkjennes av Riksantikvaren på forhånd.

Dette gjelder ikke minst for:

Alle gjenstander (alterskap, malerier, lysekroner, tekstiler og annet).

All dekor (dekor malt på vegg, tak og vindu).

Alt fast og løst inventar (prekestol, benker, orgel etc.) uansett alder.

Kirker fra nyere tid

For kirker eldre enn 90 år (men bygget senere enn 1537) har Riksantikvaren rådgivende myndighet. Dersom det i kirken finnes gjenstander eller inventar som er eldre enn 1537, er disse underlagt samme fredningsbestemmelser som middelalderkirkene.

Året 1537 markerer kun skille mellom katolsk og protestantisk kirke, ikke mellom hva som er verdifullt og hva som er mindre verdifullt. Gjenstander og inventar laget etter 1537 har selvfølgelig like stor kunstnerisk og kulturhistorisk verdi som de fra middelalderen, og bør derfor behandles med like stor omtanke som de eldre gjenstandene.

Hva kan kirkens ansvarlige gjøre?

Den beste form for bevaring er å sørge for best mulige oppbevaringsforhold. I tillegg til de tiltak for å bedre inneklimaet som er beskrevet i eget informasjonsblad, er følgende viktig:

1. Vis omtanke ved bruk av kirken

Aktiv bruk av kirken innebærer samtidig slitasje, bl.a. fordi sterk og langvarig oppvarming ødelegger klimaet for interiøret. Menigheten bør ikke sette samme varmekrav til en kirke som til sin egen stue. Dekorerte gjenstander, vegg- og takflater samt tekstiler blir brutt ned med tiden og tåler ikke store klimavariasjoner. Unødvendig håndtering av objekter og alle former for direkte berøring av dekorerte overflater bør unngås.

2. Vær påpasselig

Oppdages skader i form av løs eller avskallet maling, hull, søl og skitt på dekorerte flater, så meld fra til fylkeskommunens kulturetat eller til Riksantikvaren. Gal eller manglende behandling kan føre til nye og kanskje uopprettelige skader.

3. Unngå sol og sterk belysning

Dekorerte flater og tekstiler må aldri utsettes for direkte sollys eller kraftig lys fra eksempelvis spotlight. Sterkt lys setter i gang nedbrytningsprosesser (blant annet blekes farger) og forårsaker uttørring på

Interiører fra Uvdal stavkirke og Østre Halsen kirke. Inventar og gjenstander i nyere kirker har like stor kunstnerisk og kulturhistorisk verdi som de fra middelalderen. Kirkerommet er et sted hvor verdier skal tas vare på. Foto: Birger R. Lindstad.

grunn av lokal oppvarming. Dersom det ikke lar seg gjøre å flytte gjenstandene, kan sollys elimineres ved bruk av gardin eller rullegardin. Tekstiler må dekkles til når kirken ikke er i bruk.

4. Unngå varmeovner og tørr luft

Varmestråler fra ovner forårsaker skader på dekorerte overflater og tekstiler, både i form av uttørring og støvnedslag. Når kirken varmes opp utsettes gjenstander som henger høyt over gulvet for tørrere luft enn de som henger nærmere gulvet.

5. Unngå tilfeldig berøring

Bemalte gjenstander og tekstiler som henger slik at tilfeldige besøkende lett kan komme bort i dem eller plukke på dem, bør flyttes, sikres eller fjernes.

6. Unngå brann

Påse at stearinlys står i trygg avstand fra bemalt dekor. Bruk alltid lyslukker for å unngå stearinsprut på f.eks. altertavle. Dersom det benyttes lysholdere som er festet til altertavle i form av metallbeslag, må lysene alltid skiftes ut lenge før de når metallbeholderen.

7. Unngå vasking

Vask aldri altertavle, malerier, krusifikser, veggmalier eller andre dekorerte overflater. Unngå også støvtørring av disse. Hvis slikt inventar er svært støvete, og bare hvis man ved hjelp av sidelys kan se at malingen ikke er løs, kan man i nødsfall forsiktig børste med *myk* kost i små områder av gangen.